

ΜΙΑ ΑΠΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΟΥ-ΠΟΘΟΥ
«ΠΗΡΑΝ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΠΗΡΑΝ ΤΗΝ»
(Κέδρος, Αθήνα 1996. 4η έκδ. 1998)

Μαρία Καραβία

Τα λίγα λόγια που ακολουθούν για το μνημειακών διαστάσεων μυθιστόρημα της Μαρίας Λαμπαδαρίδου-Πόθου «Πήραν την Πόλη πήραν την», δεν εκφράζουν παρά τις σκέψεις που έκανα, και τη συγκίνηση που ένιωσα σε μια απλή, δηλαδή μη εξειδικευμένη, ανάγνωση.

Συχνά, διάβαζα ξανά και ξανά την ίδια σελίδα, παραδίδοντας τον εαυτό μου στο μακρόσυρτο μοιρολόι του ρασοφορεμένου άντρα που, δεκαεπτά χρόνια μετά την προδοτική παραβίαση της Κερκόπορτας, έχει κουρνιαώσει σε κάποια ερημιά της Λήμνου, «στρουθίον μονάζον», ανασκαλεύοντας τη μνήμη του, σπαράζοντας με τις θύμησες την καρδιά του, τρέμοντας ακόμα από το μίσος του. Γιατί «και η συγχώρεση είναι λήθη...» Είναι ένας παλαιός αυλικός. Ένας στρατιωτικός που πολέμησε στο πλευρό του αυτοκράτορα στα τείχη της βασιλεύουσας τις στερνές της ώρες, είδε με τα ίδια του τα μάτια την απίστευτη αγριότητα της Άλωσης κι έχασε τα πάντα εκτός από την απαντοχή.

Με γοητεύουν τα ξεστρατίσματα της μνήμης του. «Τα ιστορώ από την αρχή. Τα ιστορώ και από το τέλος... «Αυτό δίνει την αυθεντική ποιότητα χρονικού στο βιβλίο. Την Ιστορία τη διαβάξει ψυχρά, κριτικά κανείς. Με την προσωπική μαρτυρία, την κατάθεση της ανάμνησης, ταυτίζεται συναισθηματικά. Το χειρόγραφο του ασκητή της Λήμνου έχει κενά. Όπως έχει κενά ο λόγος μας όταν εκθέτουμε τα μύχια της ψυχής μας στην εξομολόγηση. Οι γλυκές στιγμές της παλιάς καθημερινότητάς του τον σταματάνε. Δραπετεύει για λίγο από τα τείχη – κι από την ερημιά του παρόντος – για ν' αγκαλιάσει την Ελένη του και τον μικρό του γιο τον Κωνσταντίνο, αποδέκτη της ελπίδας του και αυτής της απομνημονευματικής γραφής του. Αναφέρεται σε ιστορικά γεγονότα. Περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια τις εναγώνιες διαβουλεύσεις στο παλάτιον, τις ύστατες δείξεις στην Αγία Σοφία. Αλλά η εξιστόρησή του, διακόπτεται πάλι, από οράματα και παραισθήσεις. Τον διακατέχει ακόμα ο τρόμος, ο κλονισμός, το παραλόγισμα από την ανάμνηση της σφαγής, των ανασκολοπισμών, των βιασμών, του αίματος που έχει βάψει κόκκινο τον Κεράτιο κι έχει γίνει μια απαίσια, γλιστερή λάσπη στα καλντερίμια και τις οδούς της Πόλης. Είναι μια πιεστική εισβολή βιωμένου δράματος που διασποτιάζεται εδώ κι εκεί, από το άρωμα καμένου ρόδου, σαν αυτά που έβαζαν άλλοτε στα χρυσά θυμιατά των εκκλησιών του

κραταιού Βυζαντίου. Θυμίζει στην αγριεμένη καρδιά του τα παλιά, την ευεργετική παρουσία της μάνας, την πνοή της, την καταχωνιασμένη στα βάθη της μνήμης... «Οι καταβυθίσεις στη σιωπή ακονίζουν την άλλη αίσθηση που είναι μαζί και άλλη όραση», εξηγεί η συγγραφέας.

Προ πάντων όμως, οι σκηνές που ανακαλούνται αδιάκοπα σ' αυτά τα χρόνια της περιπλάνησης και της στέρησης, στη μνήμη του μοναχού Νικώνιου, του πρώην τουρμάρχη Πορφύριου Σγουρομάλλη, ξαφνιάζουν για την εικαστική ποιότητά τους. Για την ενάργεια με την οποία τοποθετούνται οι αναμνήσεις του στο φυσικό πλαίσιο, απ' όπου διαβαίνουν οι καιροί, περνούν οι εποχές, οργιάζει η άνοιξη και ταξιδεύει στον ουρανό το φεγγάρι χωρίς ποτέ να διαφεύγει από την αντίληψη του σκληροτράχηλου πολεμιστή. Ο Τσαρούχης έλεγε ότι «ο ζωγράφος βάζει όλη του τη ζωή, στο κομμάτι το ξύλο, τον τοίχο ή τον μουσαμά που είναι δύο διαστάσεων. Αλλά το δραματικό μέρος της ζωγραφικής που δεν καταλαβαίνουν οι πολλοί, βρίσκεται στην ορμή με την οποία επιχειρεί να λύσει το πρόβλημα του ψεύτικου χώρου, που πρέπει να είναι ανώτερος απ' τον αληθινό...»

Αλλά μήπως και το πρόβλημα του πεζογράφου δεν είναι να κινήσει αληθινούς ήρωες σ' έναν αληθινό χώρο; Έναν χώρο που πρέπει να έχει κατανοήσει εκ των έσω όμως. Όχι να τον έχει στήσει απλώς, σαν σκηινό.

Σ' έναν τέτοιο χώρο, αληθινό και «ανώτερο από τον αληθινό», κινούνται οι ήρωες της Μαρίας Λαμπαδαρίδου-Πόθου. Κι αυτό, νομίζω ότι προσθέτει ανθρωπιά και συγκίνηση στη ρωμαλέα δομή του έργου της και το κάνει πειστικό ως ιστορικό μυθιστόρημα, σε μια εποχή που εύκολα μπαίνουν στις προμετωπίδες των βιβλίων τέτοιοι τίτλοι, σπάνια δικαιολογούνται και σπανιότερα δικαιώνονται από τη γραφή και το περιεχόμενο.

Από τα ερωτικά ακρογιάλια των σμαραγδένιων Πριγκιποννήσων, ως την νύχτα με τη σελήνη των 17 ημερών που κυλάει αινιγματική πάνω από τη Βασιλεύουσα, η ποιητική απεικόνιση της Φύσης, είναι κάτι που συνυπάρχει με την σκληρή, τη σπαρακτική μοίρα της χιλιόχρονης βασιλίδας και του λαού της. Το φιλό χιονόνερο το νιώθει στη ραχοκοκαλιά του ο αναγνώστης. Είναι σα να περπατάει πολιορκημένος, γεμάτος φρικτά προαισθήματα στους δρόμους της Κωνσταντινουπόλεως. Τα σιωπηλά ανάκτορα, μουντά, πνιγμένα στην καταχνιά του βαραίνουν την ψυχή. Ακόμα και ψηλά από τα τείχη όμως, που τα έχει ραγίσει ο χρόνος και τα έχει προδώσει η εγκατάλειψη, ο πολεμιστής βρίσκει καιρό ν' αναπαύσει τη ματιά του στο τοπίο. Κι εμείς μαζί του: «Για μια στιγμή, καθώς στεκόμουνα στο εξωτείχιο, δίπλα στην εξωτερική πύλη, σήκωσα τα μάτια μου και είδα ως κάτω την κοιλάδα του Λύκου. Το έδαφος αμμώδες, γεμάτο θάμνους λεπτοφυείς, σε χρώματα υδάτινα, γαλαζοπράσινο, ιωδί και περουζέ-νιο, κι απάνω στην αμμώδη γη την καθαρόκοκκη, χειμερινά αγριόκρινα και βρύα...» Εκεί επάνω, στα τείχη, αναρωτιέται ο Πορφύριος: «Εμάς, θα μας θυμάται άραγε κανείς;»

Οι πόλεις αλλάζουν. Εξομοιώνονται στην εποχή μας με ταχύτατο ρυθμό, όπως και η ζωή των ανθρώπων. Η Κωνσταντινούπολη πολιορκείται σήμερα, από υψηλά κτίρια, σύγχρονα ξενοδοχειακά συγκροτήματα, πολυκατοικίες που χτίζονται εντός και εκτός των τοιχών, «γκετζέ γκουντού» - «κτίσματα της μιας νύχτας» - όπως λέγονται τα πολύ γνωστά και σε μας αυθαίρετα. Ο περαστικός είναι δύσκολο να αναπαραστήσει τα επάλληλα στρώματα πολιτισμών για τα οποία μιλούν τα μνημεία της κι ακόμα πιο πολύ τα ερείπια της. Αλλά σε πείσμα των καιρών και των ιστορικών συγκυριών δένεσαι ανεξήγητα μαζί της. Είναι διάχυτη η γοητεία από τις θάλασσες που την ενώνουν και τη χωρίζουν. Είναι οι τρούλοι που, αν και ορφανεμένοι από τους σταυρούς τους, συνθέτουν θέαμα υπέροχο, που το κάνουν αλλιώςίτικο κάθε φορά οι βίαιοι κι άστατοι καιροί. Οι ομίχλες που κατεβαίνουν βαρειές από τη Μαύρη θάλασσα, οι ανοιξιάτικες αιθρίες, τα πρωινά που τα χρυσώνει ο ήλιος και τα φεγγάρια που ταξιδεύουν στο Μαρμαρά. Είναι η Ιστορία που σε κρυφοκοιτάζει από τους ραγισμένους πύργους των τοιχών του Θεοδοσίου. Οι ίσκιοι των συμπολεμιστών του Πορφύριου που αναρωτιούνται ακόμα, αν τους θυμάσαι... Και τους θυμάσαι, αλίμονο. Κοιταγμένους μάλιστα μέσα από τα δάκρυα νεότερων καταστροφών, προσφάτων βεβηλώσεων, πικρών προδοσιών, νωπού αίματος.

Γράφτηκαν πολλά για να συντηρήσουν στη συλλογική μνήμη, τη χιλιόχρονη δόξα της Πόλης και την τραγική της Άλωση που θα βαραίνει εσαεί την ιστορία της Δύσης. Το βιβλίο της Μαρίας Λαμπαδαρίδου-Πόθου, νομίζω ότι θα ενταχθεί ανάμεσα σ' αυτά, σαν ένα πετράδι με τη δική του λάμψη. Οι εξακόσιες σελίδες του είναι ένα πολύτιμο βυζαντινό χρυσοκέντημα. Ένα αφιερωματικό έργο υπομονής που έγινε προς δόξαν θεού αλλά και προς δόξαν της «Μιας συνείδησης» όπως λέει η ίδια στον επίλογο του βιβλίου. Είναι όμως και έργο γνώσης. Πίσω από τα κεντίδια του κρύβει πολλά νοήματα. Λειτουργεί σε πολλά επίπεδα. Και νομίζω ότι απευθύνεται, σε ευρύτατη και ετερόκλητη ομάδα ανθρώπων. Σ' εκείνους που ζητούν τη φυγή από την πραγματικότητα μέσα σε μια άλλη ζωή και άλλη εποχή και στον αναγνώστη που κουβαλάει μέσα του τους καημούς της Ρωμιοσύνης. Στον ιστορικό που θα θελήσει να επιβεβαιώσει την ακρίβεια των λεπτομερειών της και στον ψυχολόγο που θα διακρίνει τη μεθοδολογική γνώση με την οποία ανατέμνει την ανταριασμένη ψυχή του ήρωά της. Για να μην πω ότι, υποψιάζομαι ότι θα εντυπωσιάσει και τον γνώστη της στρατιωτικής τέχνης, που θα εκπλαγεί ίσως, από την ικανότητα μιας γυναίκας μυθιστοριογράφου να περιγράψει ναυμαχίες και μάχες, τόσο ζωντανά και με τόσο πάθος, ώστε, ν' ακούς δίπλα σου την κλαγγή των όπλων και να σου κόβουν την ανάσα τα τόπια της μεγάλης βομβάρδας των Οθωμανών που τραντάζουν τα γερασμένα τείχη της Βασιλεύουσας, ώσπου να τα σωριάσουν σε ερείπια.